

եւ յետոյ տարածուեցաւ բոլոր Իտալիա. երկուստեք պարզ սիւներ՝ որոնց վրայ հաստատուած է կեդրոնական կամարը, որոնք չեն խափաներ միջոցն ու լոյսը: Երկու շարք կորնթական սիւներ կամարներով, որ երեք կոնքերու կը բաժնեն բոլոր շէնքը, եւ որոնց խոյակները աւելի հին շէնքերէ հանուած բերուած են հոս, բնականաբար Ալտինոյէն: Յատուել Բիւզանդական խճանկարներով զարդարուած է (միւսինոն քարերով քանդակուած): Հին կաթողիկէներու կամ յունական եկեղեցիներու նման՝ բեմը կամ աւագ խորանը բաժնուած է որմով մը. աջ կողմը կան երկու ամբիոններ, որոնց վրայէն սարկաւազը եւ կիսասարկաւազը կը կարգային Աւետարանը եւ Առաքելոց Թուղթերը: Յունական կճեայ աստիճաններով կ'իջեցուի ստորերկրեայ եկեղեցին, ուր մարմարի բեկորներ եւ հեթանոս խորաքանդակներ կը ցուցնեն իրենց ալտինեան ծագումը: Բայց ինչ որ աւելի շահեկան եւ հետաքրքրական կ'ընէ սոյն եկեղեցին, աւագ դրան ներքին ճակատին վերեւ եղած մոզայիք մեծղի նկարն է, որ կը պատկերացնէ ամբողջ քերթուած մը Մահուան, Յարութեան եւ Դատաստանին: Հոն կ'երեւին Դժոխքը, Արքայութիւնը, Լիմպոսը եւ Քաւարանը: Հրեշտակներ որ փողերով կ'արթնցնեն մեռելները, եւ այն ձայնէն դուրս կ'ելլեն ծովէն նոյն իսկ ձկները, բերաննուն մէջ բռնած մարդու բազուկներ, գլուխներ, սրունքներ: Մինչ վերը՝ լոյսերով շողողուն կ'երեւին սուրբերը Աստուծոյ տեսութեան երանական զմայլանքի մէջ, վարը՝ ահռելի խաւարով պատած՝ կ'երեւին մեղաւորները կրակէ ծովի մը մէջ, ուր ամէն մէկ մեղաւոր՝ իր մեղքերուն համեմատ՝ զանազան տուկալի տանջանքներ կը կրէ. հոն կ'իջնէ Սաղայէլը՝ նստած երկու վիթխարի օձերու վրայ: Յունական գործ մը անշուշտ, հաւանօրէն ԺԲ դարուն, ուր կը նշմարուի ժամանակին հոգին ու ձկնուժը, ուսկից կ'ընայ ներշնչուած ըլլալ Տանթէ իր Դժոխքին մէջ, եթէ իրօք տեսնէ ի սոյն պատկերը՝ իրեն այցելութեան պահուն

Վենետիկի եւ անոր շրջակայքին, ինչպէս կ'ակնարկէ Վենետիկի Նաւարանին իր յիշեալ գործին մէջ:

Մուրանոյ (լատ. Amurianum). — Սա նոյնպէս Ալտինոյի բնակիչներէն ծագում առեր եւ բարդաւածեր է, ինչպէս կը նշմարուի տեղացիներուն դաւառաբարբառին եւ շէշտին մէջ: Վենետիկի մօտիկ եւ գրեթէ դիմացն է՝ դէպ ի հիւսիսային կողմը: Լայն ջրանցք մը կ'անցնի քաղաքին մէջէն, որուն սաստիկ մակընթացութենէն եւ տեղատուութենէն օգտուելով բնակիչները, հոն աղօրիքներ հաստատած են: Սոյն կղզին հին ժամանակներէն շատ գեղեցիկ եւ զուարճալի դիրք մ'ունէր, եւ Վենետիկի աշնուական եւ հարուստ դասակարգը (պատրիկները) զբօսալի ամառանոցներ եւ պարտէզներ ունէին: Ժ2 դարուն, Նովաճերոյ եւ Կորնարոյ ընտանեաց պարտէզները շատ նշանաւոր էին, ի դափնիներով, մրտենիներով, նոճիներով, նարնջենիներով, հոտաւէտ թուփերով, ծաղիկներով, շատրուաններով եւ աղբիւրներով: Նախ տրիբուններէ կառավարուած, Ժ դարուն ունեցաւ յատուկ դատաւորներ, Ժ9 դարուն վենետիկեան կառավարիչ մը, եւ այդ ժամանակէն շատ կարեւոր դեր մը կատարեց ան վենետիկեան ճարտարարուեստին մէջ իր ապակեղէններու եւ բիւրեղեայ անօթներու (Վահերու, հայելիներու) արուեստով, եւ աշխարհահռչակ դարձաւ՝ Եւրոպայի բոլոր արքունիքներուն անգամ անթիւ ապրանք տալով: մինչեւ այսօր իսկ ծաղկած է հոս այդ արուեստը, ինչպէս մոզայիքի ճարտարարուեստը:

Մալամոֆոյ. — Հին ատեն Մետամաուկոս (լատ. Metamaucus) կոչուած, — Պրենդա գետին անուամբ, որ հոն մօտերը ծով կը թափէր, — հոռիմէական կայսրութեան ժամանակէն գոյութիւն ունէր եւ ծաղկած վիճակի մէջ էր: Հոն եպիսկոպոս մը կը նստէր, ու մեծ վաճառականութիւն ունէր Փատուայի հետ, որուն բնակիչներուն մեծ մաս մը հոն ապաստանեցաւ բարբարոսաց արշաւանքներուն ժամանակ: Հետզհետէ աւելի եւս բազմամասնաբար վիճակ մ'ունեցաւ, մինչեւ որ ի վերջոյ եկան Լոնդրաբարոսացիք եւ միւս ծովեղբայրները: Սակայն Ժ11 դարուն մերկայացան իրենց քաղաքը (իբր 1102ին), ահաւոր մարտի մը ժամանակ ծովին կոհակները ողողեցին բոլոր քաղաքը եւ անբնակելի ըրին զայն: Բնակիչները թողուցին զայն եւ մերձակայ կղզին դացին, որ նոյն անուամբ կը կոչուէր, իսկ եպիսկոպոսանիստ աթոռը փոխադրուեցաւ Քիոճճիա:

տանեցաւ բարբարոսաց արշաւանքներուն ժամանակ: Հետզհետէ աւելի եւս բազմամասնաբար վիճակ մ'ունեցաւ, մինչեւ որ ի վերջոյ եկան Լոնդրաբարոսացիք եւ միւս ծովեղբայրները քաղաքներուն հետ՝ զայն ալ աւարեցին եւ աւերեցին: Ան, իբր 70 տարի (742-811), Վենետիկի մայրաքաղաքն (իշխանանիստ քաղաքն) եղաւ, սոժերը հոս փոխադրուելով Հերակլէա քաղաքէն: Սակայն ԺԲ դարուն սկիզբը (իբր 1102ին), ահաւոր մարտի մը ժամանակ ծովին կոհակները ողողեցին բոլոր քաղաքը եւ անբնակելի ըրին զայն: Բնակիչները թողուցին զայն եւ մերձակայ կղզին դացին, որ նոյն անուամբ կը կոչուէր, իսկ եպիսկոպոսանիստ աթոռը փոխադրուեցաւ Քիոճճիա:

Ռիալտոյ (Rialtum - Rivum altum). — Սա՝ լճակին խորը եւ միւս բոլոր կղզիներուն կեդրոնը, իր դիրքով պաշտպանուած թշնամեաց յարձակումներէն, յարմարագոյնը երեւցաւ կառավարական աթոռը հոս հաստատուելու վերջնականապէս, Մեծին Կարոլոսի որդւոյն Պեպինոսի դէմ

մղուած պատերազմին առթիւ, Ոպելերիոյ տոժին վերջին տարին (810-811ին): Հին ժամանակներէ ի վեր՝ Փատուայի իշխանութեան տակ էր, ուր կային վաճառականութեան եւ նաւարկութեան ամբարանոցներ եւ շէնքեր: Անոր շուրջը կային ուրիշ քանի մը կղզիներ՝ որոնք վերջը իրեն միացան, ինչպէս Ոլիվոլոյ (Olivolo), — այսպէս կոչուած թերեւս իր բազմաթիւ ձիթենիներէն, — որ կ'ըսուէր նաեւ Կաստելլոյ (Castello - Դղեակ), Փատուայի հիմնադիր Անտենորի ընկերակցող Տրոյացիներէն հոն ամբողջ մը շինուած ըլլալուն համար, ըստ աւանդութեան: — Հոն կային ի սկզբան այգիներ, պարտէզներ, աղահանք եւ աղօրիք: Հոն կար նաեւ երկար եւ ընդարձակ կղզի մը, ճիշտ Վենետիկի դիմաց, Սպինալունգա (Spinalunga) կոչուած, հաւանօրէն իր ձեւին համար, որ ներկայիս ձիւտսեֆֆա (Giudecca) կը կոչուի, եւ ասոր մօտիկ սիրուն փոքրիկ կղզի մը Նոնիմբրու կղզի (Isola dei Cipressi) կոչուած, որ հիմա Աւագ Սուրբ Գեորգ (S. Giorgio Maggiore) կ'ըսուի:

(Շարունակելի)

Հ. Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Ի ՏԵՍ ՎԵՆԵՏԿՈՅ ԾՈՎՈՒՆ

Ինչպէս յորդում է ծովն ալիքներով, Անտառներն հովով եւ վիհերն մութով, Այնպէս ալ ներսդիս առլըցուն է յարձրեղակամ բուռն կագ ու կըռիւով:

Որպէս գի հանգչի իմին ներաշխարհն, Որպէս գի ապրիւս երջանիկ եւ գոհ, Պայման է որ ես խաղամ ու հրճուիմ Քերթնդակամ բուռն կագ ու կըռիւով:

Որպէս գի ըլլամ ազատ ես իմ մէջ, Գոհ ու կենսաւրախ իմ խըմբըտամով, Որպէս գի ճանցնամ աշխարհն ու մարդիկ,

Հոգիներն մէջ ճարճատող վիշտերն՝ Պայման է որ ես խաղամ ու հրճուիմ Քերթնդակամ բուռն կագ ու կըռիւով:

Վենետիկ 25-10-1945

ԵՐԱԶ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ծովու մը վըրայ կայոյտ եւ կանաչ կը սահի լըռիմ մաւակ մը գերմակ. Առագաստին տակ մանչուկ մ'է նստեր, իր երազին մէջ կէս քուն կէս արթուն:

Կը սահի լըռիմ մաւակ մը գերմակ. Մեր Սուրբ Ղազարու կղզեակին քովէն. Ինձի կը բըւի մանչնալ այդ տըղան, իր երազին մէջ կէս քուն կէս արթուն:

Առագաստին տակ մանչուկ մ'է նստեր, Մերք ջուրին մայոյդ եւ մերք ալ ինձի իր խոշոր խոշոր լուրք աշուկներով:

Իր երազին մէջ կէս քուն կէս արթուն Մընացած փոքրիկն իմ մանկուրիւնն է, իմ կեանքիս նըման միշտ ջուրի վըրայ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ